

CESTA

DOMŮ

POSLEDNÍ CHVÍLE

Jak postupovat
při úmrtí
blízkého člověka doma

Úmrtí doma, úmrtí mimo zdravotnické zařízení

Právník odpovídá na nejčastější otázky

Komu a kdy je třeba oznámit úmrtí?

Úmrtí osoby nebo nález těla zemřelého mimo zdravotnické zařízení poskytovatele zdravotních služeb se oznamuje poskytovateli nebo registrujícímu poskytovateli v oboru všeobecné praktické lékařství či v oboru praktické lékařství pro děti a dorost (registrujícímu praktickému lékaři nebo registrujícímu praktickému lékaři pro děti a dorost) nebo - mimo provozní dobu registrujícího praktického lékaře - lékaři/poskytovateli vykonávajícímu či zajišťujícímu lékařskou pohotovostní službu. Nejsou-li výše uvedení poskytovatelé zdravotních služeb či lékaři známi, oznámí se úmrtí či nález těla zemřelého na telefonní číslo 155, případně na jednotné evropské číslo tísňového volání 112.

Oznamovací povinnost má každý, kdo se o smrti dozvěděl nebo kdo našel tělo mrtvého a neví, zda úmrtí či nález těla bylo již oznámeno. Je-li podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem nebo sebevraždou, informuje lékař provádějící prohlídku těla neprodleně Policii ČR.

Jak se má zacházet se zemřelým?

Vždy je třeba provést prohlídku těla zemřelého. S tělem zemřelého musí být zacházeno důstojně a tak, aby nedošlo k ohrožení veřejného zdraví nebo veřejného pořádku; pro případ úmrtí doma zmiňujeme ze zákona několik zákazů:

- upravovat lidské pozůstatky osoby, která byla v době úmrtí nakažena nebezpečnou nemocí,
- vystavovat lidské pozůstatky před pohřbením, s výjimkou nekonzervovaného mrtvého lidského těla, které může být vystaveno v otevřené rakvi do 1 týdne od úmrtí, a s výjimkou konzervovaného mrtvého lidského těla, které může být vystaveno v otevřené rakvi i po uplynutí 1 týdne od úmrtí,
- odstraňovat z lidských pozůstatků nesnímatelné náhrady,
- provádět pohřbení jiným než zákonem stanoveným způsobem,
- zacházet s lidskými pozůstatky nebo lidskými ostatky způsobem dotýkajícím se důstojnosti zemřelého nebo mravního citění pozůstalých a veřejnosti.

Pokud dojde k porušení v zákoně uvedených povinností, může být uložena tomu, kdo se dopustil takového přestupku, pokuta až 20 000 Kč, resp. až 50 000 Kč.

Zakazuje zákon nebo vyhláška manipulaci se zemřelým (např. jeho umytí a oblečení) před příjezdem lékaře?

Žádný právní předpis nezakazuje, aby byl zemřelý umyt a oblečen. Každopádně platí, že úmrtí a nález těla musí být oznámeny, aby mohla být provedena prohlídka těla – z toho také vyplývá, že manipulací s tělem zemřelého nesmí být znemožněn účel prohlídky těla zemřelého (zjištění smrti osoby, pravděpodobného data a času úmrtí, příčiny smrti a určení, zda bude provedena pitva).

Kdo může konstatovat smrt?

Smrt konstatuje lékař, který provádí prohlídku těla zemřelého.

Prohlídky těl zemřelých jsou povinni zajišťovat mimo zdravotnické zařízení

- registrující poskytovatelé v oboru všeobecné praktické lékařství a v oboru praktické lékařství pro děti a dorost u svých registrovaných pacientů v provozní době a rozsahu provádění návštěvních služeb; nelze-li, pak
- lékaři vykonávající/zajišťující lékařskou pohotovostní službu.

V případě, že k úmrtí došlo při poskytování nemocniční neodkladné péče, provádí prohlídku těla zemřelého lékař zdravotnické záchranné služby.

Matričnímu úřadu, provozovateli pohřební služby zajišťující převoz zemřelého a osobě zajišťující pohřeb se předává část *A Listu o prohlídce zemřelého*.

Kdy je nutné a možné provést pitvu?

Pitvy se provádějí například:

- za účelem zjištění základní nemoci a dalších nemocí, komplikací, k ověření diagnózy a léčebného postupu u osob zemřelých ve zdravotnických zařízeních z chorobných příčin (tzv. pitvy patologicko-anatomické).

Povinně se provádějí:

- u žen, které zemřely v souvislosti s těhotenstvím, porodem, potratem, umělým přerušením těhotenství nebo v šestinedělí,
- u dětí mrtvě narozených a u dětí zemřelých do 18 let věku,
- u pacientů, kteří zemřeli při operaci, nechirurgickém intervenčním výkonu, v souvislostech s nimi, či při úvodu do anestezie,
- jestliže byl z těla zemřelého proveden odběr orgánu,

- ke zjištění příčiny smrti a objasnění dalších ze zdravotního hlediska závažných okolností a mechanismu úmrtí u osob, které zemřely mimo zdravotnické zařízení nebo v něm náhlým, neočekávaným nebo násilným úmrtím včetně sebevraždy (tzv. zdravotní pitvy).

Povinně se provádějí:

- při náhlých a neočekávaných úmrtích, jestliže při prohlídce mrtvého nebylo možno jednoznačně zjistit příčinu smrti,
- u osob zemřelých násilným úmrtím včetně sebevraždy,
- při podezření, že úmrtí může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při poskytování zdravotních služeb, vysloví-li toto podezření zdravotník zúčastněný na poskytování zdravotních služeb, lékař provádějící prohlídku těla zemřelého nebo osoba blízká zemřelému,
- je-li podezření, že úmrtí může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při výkonu zdravotnických služeb.

V jiných případech je vzhledem k § 113 a § 115 občanského zákoníku možno patologicko-anatomickou a zdravotní pitvu provést jen, udělil-li k ní zemřelý za svého života výslovný souhlas.

- při podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem, je-li pitva nařízena orgány činnými v trestním řízení (tzv. soudní pitva),

- pro vědeckovýzkumné a výukové účely (tzv. pitvy anatomické), pokud k nim zemřelý za života výslovně udělil souhlas.

V přesně definovaných případech, je-li diagnóza jasná, lze upustit jak od pitvy dítěte, tak od pitvy ženy, která zemřela v souvislosti s porodem a těhotenstvím.

Kdo vybírá a volá pohřební službu?

Volba a objednání pohřební služby je na osobě zajišťující pohřeb (většinou člen rodiny zemřelého). Nerozhodl-li zemřelý za svého života, jaký má mít pohřeb, rozhodne o jeho pohřbu manžel zemřelého, příp. děti zemřelého, příp. rodiče zemřelého, příp. sourozenci zemřelého, příp. děti sourozenců zemřelého, příp. jakákoliv jiná osoba blízká zemřelému. Není-li žádná z těchto osob, pak rozhodne obec, na jejímž území člověk zemřel (§ 114 občanského zákoníku). Pokud přijede služba, kterou si vypravovatelé neobjednali, nejsou finančně odpovědní za její příjezd.

V souvislosti s oznamováním úmrtí nelze uplatňovat jakékoli formy reklamy a je nepřípustná jakákoliv forma reklamy ze strany lékaře a dalších zdravotních profesionálů např. při volbě pohřební služby – za porušení lze uložit pokutu až 50 000 Kč .

Kdy volá pohřební službu lékař?

Lékař volá pohřební službu jenom v případě, není-li osoba, která by to mohla zajistit – v tom případě pohřební služba nesmí žádost lékaře o odvoz zemřelého odmítnout a náklady na pohřbení hradí obec.

Kdy hradí náklady za pohřeb obec?

Nesjedná-li ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí žádná osoba pohřbení nebo nebyla-li zjištěna totožnost mrtvého do 1 týdne od zjištění úmrtí a žádné zdravotnické zařízení v souladu s podmínkami stanovenými zvláštním právním předpisem neprojevílo zájem o využití lidských pozůstatků pro potřeby lékařské vědy a výzkumu nebo k výukovým účelům, je povinna zajistit pohřbení obec, na jejímž území k úmrtí došlo nebo byly lidské pozůstatky nalezeny, případně vyloženy z dopravního prostředku. Obec má právo na úhradu účelně vynaložených nákladů na pohřbení vůči dědicům zemřelého, a není-li dědiců, vůči státu.

Jaké jsou povolené způsoby převozu zemřelého?

Pro transport slouží transportní rakve a transportní vaky. Tělo nemusí být transportováno ve vaku, ale zákon to umožňuje. Na místo pohřbení či vystavení (na obřad) je vždy nutný transport oblečeného těla v konečné rakvi.

Co je hrazeno ze zdravotního pojištění po smrti?

Z veřejného zdravotního pojištění je hrazena prohlídka zemřelého, pitva, přeprava k pitvě a přeprava z pitvy do místa, kde k úmrtí došlo, popřípadě do místa pohřbu, je-li toto místo stejně vzdálené nebo bližší než místo, kde osoba zemřela. Pro transport těla na patologii je nutné, aby lékař vyplnil a zanechal u těla *Příkaz ke zdravotnímu transportu*.

Co se stane s nevyzvednutou urnou?

Pokud si objednatel kremace do 12 měsíců ode dne zpopelnění urnu od provozovatele krematoria nepřevzme, je provozovatel krematoria oprávněn lidské ostatky uložit smísením se zemí do společného hrobu na veřejném pohřebišti.

Které zákony záležitosti kolem úmrtí upravují?

*To, co se děje s tělem bezprostředně po úmrtí a dále, upravuje **zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, vyhláška č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů.***

Cesta domů poskytuje své služby mimo jiné díky finanční podpoře nadací, města Prahy, některých státních institucí a díky darům sponzorů a mnoha velkorysých a obětavých lidí.

Zpracovala Jindřiška Prokopová, Martina Špinková a kolektiv Cesty domů
Odborná spolupráce JUDr. Helena Krejčíková, Ph.D.

Vydala Cesta domů

Boleslavská 16, 130 00 Praha 3

☎ 283 850 949

✉ info@cestadomu.cz

🌐 www.cestadomu.cz

Bankovní spojení (Fio banka) č. ú. 2800193970/2010

Grafická úprava a sazba Studio Designiq

Tisk Tiskárna H. R. G. spol. s r. o.

Kresby Martina Špinková

© Cesta domů, 3. vydání, 2018

[Další informace k problematice najdete na www.umirani.cz](http://www.umirani.cz)

Když zemře člověk, kterého máme rádi a o kterého jsme na konci života doma pečovali, může to být zvláštní, výjimečná, někdy i slavnostní chvíle. Je to čas loučení, vzpomínání, děkování, čas ticha i pokoje, ale také čas přeplněný city.

Něco musíte udělat hned, například zavolat lékaře, případně domácí hospicový tým, jste-li v jeho péči. Potom ale není třeba spěchat. Zkuste si dopřát čas, nechat své pocity přicházet a projevit. Můžete být zoufalí, smutní i nejistí. Je také normální, když celá situace jde jakoby mimo Vás, nemůžete plakat, ba cítíte úlevu, že nemoc a trápení skončilo. A je pochopitelné, když každý, kdo u zemřelého je, tuto chvíli prožívá jinak.

Dělejte to, co Vám připadá vhodné a milé. Můžete otevřít okno, posedět u čaje či vína, poslouchat hudbu, zapálit svíčku, povídat si, vzpomínat...

Když se život chýlí ke konci

Úmrtí doma nezažijeme většinou moc často, a tak se může stát, že si s docela obyčejnými věcmi nevíme rady. Následující text by Vám mohl pomoci tuto situaci zvládnout klidně a beze zmatku a nejistoty.

Jak poznáte, že člověk zemřel?

- není patrné dýchání
- puls není hmatný ani na krčních tepnách
- nedochází k reakci ani na silné podněty
- při rozevření oka je zornice široká a nereaguje na světlo, někdy oči zůstávají otevřené a nejdou zavřít

Konstatování smrti

Zavolejte praktického lékaře a požádejte jej o návštěvu, aby konstatoval úmrtí a vyplnil příslušné dokumenty. Pokud je praktický lékař nedosažitelný, volejte zdravotnickou záchrannou službu, linku 155. Zde je potřeba nahlásit, že se jedná o očekávané úmrtí. Přijede lékař záchranné služby nebo koroner. Mějte doma přichystané lékařské zprávy, ze

kterých může lékař, který zesnulého neznal, zjistit onemocnění, kterými trpěl, a snaže tak určit příčinu smrti.

V případě, že zemřelý neměl trvalé bydliště v místě, kde zemřel, je možné, že přivolaný lékař bude chtít vyrozumět Policii ČR. V takovém případě se zesnulým do příjezdu policie nikterak nemanipulujte.

Co přichystat před příjezdem lékaře:

- občanský průkaz zemřelého
- kartičku pojištěnce
- lékařské zprávy

Lékař, který přijde konstatovat úmrtí, vyplní *List o prohlídce zemřelého*. Lékař v rodině ponechá dvě stránky z tohoto dokumentu, jeden je určený pro Vás a druhý pro pohřební službu. Pokud lékař nařídí pitvu, je třeba, aby lékař vyplnil *Příkaz ke zdravotnímu transportu*, který je posledním úkonem hrazeným zdravotní pojišťovnou.

Co dělat při úmrtí doma

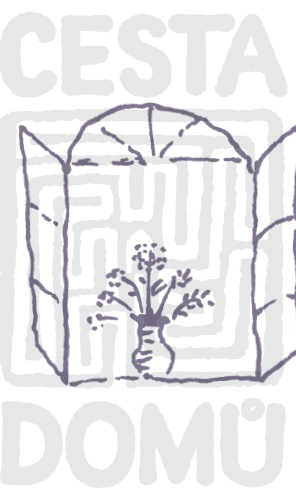
Pokud Vám je nepříjemné být sami, neostýchejte se někomu zavolat a požádat jej o pomoc. Neváhejte ani tehdy, je-li to uprostřed noci, jistě se setkáte s pochopením. Může být dobré si takovou pomoc domluvit předem.

Po odjezdu lékaře a před příjezdem Vámi vybrané pohřební služby můžete postupovat takto:

- Položte zemřelého na záda do vodorovné polohy, bez polštáře nebo jen s malým polštářkem pod hlavou. Je lepší, když necháte tělo přikryté dekou, pomaleji dochází k jeho vychladnutí. Zacházejte se zemřelým vždy s pozorností a úctou.
- Zavřete opatrně oční víčka, eventuálně položte navlhčený tampónek asi na jednu hodinu na oční víčka, aby zůstala zavřená.
- Pokud jsou ústa vpadlá, nasaďte opatrně zase zubní protézy do úst. Zdá-li se Vám to příliš násilné, nemusíte to dělat.

- Aby ústa zůstala zavřená, můžete na nějaký čas srolvat malý ručník a položit jej pod bradu, lze také bradu podvázat obvazem nebo šátkem a zavázat na uzel na temeni hlavy.
- Pokud si to přejete, můžete vlasy a tělo milovaného člověka omýt, a tak se s ním naposledy rozloučit. Buďte si vědomi toho, že konáte spíše obřad než důkladnou hygienu, a konejte tuto očistu klidně a jemně. Někdy dochází ještě k samovolnému vyprázdnění, a proto je vhodné po umytí dát čistou plenu, která zůstává pod oblečením.
- Můžete obléci zemřelého k pohřbu. Není žádný předpis, do čeho jej obléci. Zvolte takový oděv, který zemřelý rád nosil a který mu padne, nebo takový, jaký by on sám rád měl na sobě. Pokud během nemoci hodně zhubl a všechno oblečení je mu veliké, nebojte se ho založit. Pokud naopak je obtížné obléci oděv na oteklé tělo, vzadu nenápadně oděv nastříhňte. Není třeba oblékat spodní prádlo. Postačí plenkové kalhotky a přesně kalhoty nebo sukně, blůzka, šaty...
- Osobní šperky můžete zemřelému sejmut, nebo mu je můžete ponechat. Pokud se rozhodnete mu je ponechat, ohledávající lékař je musí zapsat. Pak už své rozhodnutí neměňte.
- Ztlumte topení, otevřete okno.
- Rozlučte se a zavolejte příbuzným a přátelům, kteří by se chtěli také ještě rozloučit.

Rozloučení

Čas k rozloučení je důležitý. Upravte pokoj, odstraňte léky a ošetřovatelské pomůcky. Zapalte svíčky. Můžete třeba zemřelému dát do rukou čerstvé květiny. Nemusíte chvíli nic dělat, můžete si v klidu a tichu sednout u lůžka. Když pozorujete obličej zemřelého, můžete sledovat, jak mizí všechno napětí a vyzařuje pokoj. Jestli chcete, mluvejte s ním, doprovodte jej svými myšlenkami na jeho pro nás neviditelné cestě.

Pro přátele, kteří bydlí daleko a nemohou se přijet rozloučit osobně, je mnohem hůře pochopitelné, že milovaný člověk zemřel. V takovém případě může pomoci, jestliže zemřelého vyfotografujete.

Pohřeb

Pohřební službu si můžete sami vybrat a zavolat. Pohřební služba odveze zesnulého a vezme s sebou jednu stránku z dokumentu *List o prohlídce zemřelého* určenou pro provozovatele pohřební služby. Zaměstnanci pohřební služby Vám řeknou, kdy a kam máte přijít v příštích dnech domluvit pohřeb. Některé pohřební služby s Vámi vše domluví na místě – pokud máte o takovou službu zájem, vyptejte se na to již v telefonickém hovoru. Budete potřebovat svůj platný občanský průkaz a také občanský průkaz a rodný list zesnulého.

Když pomine zařizování kolem pohřbu, může nastat období velké samoty, opuštěnosti, únavy a truchlení. V tomto období je dobré vyhledat pomoc přátel nebo lidí, kteří takovou zkušeností prošli, nebát se zeptat odborníků, najít vhodnou literaturu. Někde také existují svépomocné skupiny pozůstalých, kde člověk může reflektovat své truchlení snáz než se svým nejbližším okolím, které někdy nechce svou bolest zatěžovat.

Na druhé straně letáku najdete podrobnější právní informace.

CESTA
DOMŮ

POSLEDNÍ
CHVÍLE

Jak postupovat
při úmrtí
blízkého člověka doma